

Városi Tanácsa segítségével jelent meg. *Vallomások a legnagyobb magyar faluról* gyűjteményük megjelenését az orosházi Városi Tanács támogatta, *Kner Imre gondolatai* kötetüket érthetően a gyomai Községi Tanács. Tessedik Sámuel írásaiból összeállított gyűjteményüket a Magyar Pedagógiai Társaság, pártfogolta. Az egyes kötetek évfordulókhöz is kapcsolódnak, a *Kner-kötet* pl. a gyomai nyomdászati múzeum megnyitására kötődik, a *Haán-napló* a neves helytörténész halálának 80. évfordulójához.

A sorozat megjelenését (a vizsgamunkajellegtől eltekintve) korunk feléledt helytörténeti érdeklődése is indokolja. Bár kis példányszámban megjelenő sorozatról beszélhetünk, mely könyvkereskedői forgalomba nem kerül, de kiváló tipográfiai alkotásokról, melyek a köteles példányokon túl eljutnak pl. a londoni British Múzeum, ill. a washingtoni Library of Congress gyűjteményébe is, érdemes róla tehát mélyrehatóbban is szólni.

Észrevételeink részben filológiai jellegűek. Az említett első kötet közli a *Cantio de militibus pulchra*, részletet ad Istvánffy: *Historiarum de rebus Hungaricis Libri* munkájából, (Gyula 1566-os ostromát a 23. könyvből), és nagyon helyesen teljes szövegében közli Vörös Mihály: *A bajnokok Vég—Gyula várában* c. XIX. század eleji hősi éneket, mely kimutathatóan egy régebbi, azóta elveszett lantos kéziratra megy vissza. Ezért az utóbbi ponyva-versnek érthetően nagy irodalma van, többször írt róla Eckhardt Sándor (pl. It, 1952, 58—68.; ItK 1969, 456). Arany János forrásaival veti össze Komlós Tibor (ItK 1965, 585—596). Kiadványunk azonban mindezt nem említi, jöllehet még a legszűkezzabotabb jegyzetanyagban is érdemes erre néhány sort kiszorítani! Akár a *Cantio* rovására is, mely utóbbi a *Hét évszázad magyar versei* minden kiadásában megtalálható. A közölt Istvánffy műről is csak annyit tudunk meg, hogy a részlet „A XVII—XVIII. század (!) jeles történetírójának nagyszabású latin nyelven írt munkájában” szerepel. Vörös Mihály csaknem ismeretlen ponyva-verse néhány példányának lelőhelyét is kerestem a kiadványban. Haán Békéscsaba történetéből készült válogatásnál csak annyit tudunk meg, hogy „részben a korabeli helyesírással” közli kiadója a szöveget. De milyen változtatásokat vélt szükségesnek? Kiderül az is, hogy az 1968-ban megjelent válogatás alapszövege 110 évvel korábban hagyta el a sajtót. Helyszülte miatt maradtak el fejezetek, de biztosan elhagyhatók voltak-e a csabai lelkészek levelei, versei? A *Kner Imre gondolatai* c. válogatás láthatóan *A könyv mestere. Kner Imre levelezése* (Magyar Helikon 1969) c. munkát használta forrásmunkaként, alapszövegként. Nem tudom, nem lett volna-e érdemesebb valamelyik már hozzáférhetetlen *Kner-előadást* kiadni újra?

A munka átveszi az alapszöveg jegyzetelésének bizonytalanságait. „Werkbund” — munkaszövetség. Elég-e? a „vogelfrei” csak *Kner* szövegében kap ’törvényen kívüli’ értelmet. Budai György személyiség, jóval több grafikusnál, főiskolai tanárnál! Földessy Gyula esetében fontos, hogy költő? Lesznai Anna halálózási événél kérdőjel áll, az író 1966-ban hunyt el! Mata János igaz, hogy leváltáros volt, de elsősorban sajátos, egyéni, archaikus stílust kialakító grafikus, ezt hangsúlyozottabban jeleztem volna! Jó néhány névhez további magyarázatot igényelnénk!

Haán diákeveiről és későbbi lelkészkedéséről szóló naplót kiadni nagyon okos gondolat volt, a németországi tanulmányokat folytató XIX. századi magyar diák életének hű tükré, emlékezetes sorokat találunk a vármegyei választási visszaélésekről, az ún. bunkokráciáról is. A szép forrás közzétételét itt esetenkénti kéziratolvasati pontatlanságok jellemzik. A thüringiai városka hol Walterschansen, hol Walterschansen alakban olvasható, bizonyára Walterschansen áll a kéziratban, a Silhonetten bizonyára Silouetten—árnyrajzok—alakban helyes, nincs Tranfall, a híres vizesés Tranunfall! Az orosházi hétköznapokat, a földmunkások harcos életútját a *Vallomások a legnagyobb magyar faluról* kötetből ismerhetjük meg. Leginkább irodalmi értékű Darvas József *Nyaralási naplója*, bár Csizmadia Sándor: *A mi hőseink* c. írása (*Népszava* 1904) is fontos adatokat rögzít az agrárszocialista könyvtárak kialakulásáról, röpiratok csempészéséről, és a csendőröknek ezzel összekapcsolódó lóvátevéséről.

Szívesen forgattuk a XVIII. századi szellemi életünkben jeles szerepet játszó Tessedik Sámuel *Önéletírását*, röpiratát: *A paraszt ember Magyarországon mitsoda és mi lehetne?* Itt csak azt sajnáltuk, mint sok más kötet esetében is, hogy a szép kiadványokhoz szinte nem lehet hozzájutni! A *Vég—Gyula* váráról szóló versgyűjtemény és a Tessedik-kötet bizonyára számos érdeklődőt vonzott volna. Nem ki-sérelhetné meg az iskola ilyen esetekben (*Knerék mintájára*) az előfizetéses terjesztést?

Örömmel köszöntjük a szép vállalkozásukat, a felsorolt hibák kis figyelemmel könnyen javíthatók!

Kovács József László

Pándi Pál: — **Pálmái Kálmán; Petőfi Sándor.** Bp. 1973. Gondolat K. 332 l. (Nagy Magyar Írók)

A Petőfi-évfordulóra kiadott kötet 29 800 példányban jelent meg a „Nagy Magyar Írók” sorozatában, olcsó áron, jó nyomdai kivitelben; és — a sorozat célkitűzése szerint — eljut azokhoz is, akik az operaházi ünnepek tévé-közvetítésén vagy a napilapok megemlékezésén túl magáról a jubileumról

sem hallottak sokkal többet, szakirodalom pedig sohasem fordul meg a kezükön. S valóban, csak a személyes tapasztalatoknál maradvra, megjelenése óta a kötetet láttuk már távolsági autóbusszon és falusi közkönyvtárban, nyugdíjasok és középiskolások, sőt fiatalabbak kezében is. Megítélése — mint arra Pándi Pál utószava utal — csupán így, a tervezett közönség hatás tükrében történhet. A szerzőpáros neve is erre bizonyított: a Petőfi-filológia és eszmetörténeti kutatás kiváló művelője társult ezúttal irodalmi ismeretterjesztésünk egyik legmarkánsabb egyéniségével közös munkára.

A Petőfi-könyv nagy erényei innen származnak. Mindkét alapkérdésre, a tudományosság korszerűségére és a közérthetőség mikéntjére egyaránt megnyugtató választ kapunk. Pándi Pál számos remek verselemzése, Petőfi eszmei szótárának világos, fejlődésében történő kibontása olvasói élmény az életművel most ismerkedő számára éppúgy, mint annak, aki — hivatása gyakorlása közben — a gondolat genezisést is tanulmányozhatta. Pálmái Kálmán munkája sem könynyebb a sok eseménnyel teljes, sok színhelyes életút sommázásakor: az eredmény egy jól követhető, korpébe ágyazott biográfiavázlat, amelyet Miklós Róbert időrendi táblája egészít ki hatásosan, a szokásosnál jóval gazdagabb adatközlésével.

Hogy a jeles szerzők találkozása és együttműködése mégsem forr minőségi összeadódásba, annak egyetlen szerkesztési oka van: a kötet visszatér a korábbi ismeretterjesztés formájához, amikor kettéválasztja az életrajz és a pályaszakasz elemzését. Így kétszeres, sőt olykor a korpéval háromszoros átfedés jön létre — az egybedolgozás nemcsak az életrajzi helyzetképet, a verset kiváló társadalmi eseményt, és magát az elemzést kapcsolná össze (ez például 1848–49 gyorsuló idejű hónapjaiban nélkülözhetetlen), hanem terjedelmét is mentene az oldalszámban bizony szűkösködő szerzők számára. A zárójelben felsorolt verscímek egyike-másika elemzéssé bomolhatna ki, sor kerülhetne az életrajz tipikus, korra jellemző és egyéni vonásainak árnyaltabb elkülönítésére, a lírai realizmus és a romantika közhírhelyesebb kifejtésére stb.

A recenziási hiánylista zömmel abból adódik, hogy az 1955-ös keletkezési és azóta többször továbbfejlesztett alapszöveg nem mindenhol alkalmazkodik eléggé a Gondolat Kiadó sorozatának jellegéhez. Két példát erre. A fiatal Petőfi szerepjátszásának kérdése mindenképpen idekivánczol a kötet lapjaira, hiszen Horváth János véleménye és kutatási eredményei nemzedékek képét formálták a költőről és még ma is hatnak. A polemia ezúttal nagyközönség elé került, indokolt lenne tehát versszövegekből kiinduló, induktív feltárása. A *János vitéz* esetében pedig a „népi

eposz” műfaji terminusként való szerepeltetése okozhat — a megváltozott akusztika miatt — oktatási és népművelői gondokat: az elbeszélő költemény sajátosságainak élesebb körülhatárolását hiányoljuk.

A további kérdőjelek már inkább az egyéni, s ezért mindig feltételes módú füstölgések körébe tartoznak. Petőfi haláláról Illyés Gyula könyvéből olvasnánk szívesebben részletet, mint a már kortársaitól is megcáfolt, sőt meghazudtoló Lengyel József emlékezését. Hiányzik a kötetből Petőfi életútjának térképes szemléltetése, a történeti Magyarország egyre gyéresebb földrajzi ismerete a közeljövőben aligha változik önmagától... Paál Rózsa szakirodalmi összeállítása kitűnő, a költői utóélet tömör, pompás összegezése — miért nem történik meg a képmelléklet lapjain az ikonográfiai párhuzam kísérlete, a XX. századi magyar képzőművészetnek legalább felvillantása? Szívesebben nélkülöznénk viszont Berecz Károly szerelmi naplójának felvontatását; a csattanók e formája könnyen teremt iskolát: az *Új Írás* 1973. évi novemberi száma máris hasonló hangvételű írást közölt Csokonai pesti látogatásáról, ünnepi-megemlékező esszé gyűjtemény.

Mindent összegezve: az új Petőfi-könyv teljesíteni fogja feladatát; kiaknázatlanul maradt lehetőségeit pedig abban a reményben említettük, hogy várható második kiadása nem változatlan utánnomás lesz.

Kerényi Ferenc

Kovács Sándor Iván: Váci Mihály. Bp. 1972 Akadémiai K. (Kortársaink)

Elvértve akad olyan, az élő irodalommal foglalkozó tanulmány, amelynek jellemző ismérve a filológiai pontosság, módszeresség, megbízhatóság. Polgárjogot nyert, sajnos, ezen a területen az esszéizáló, meggyeszerű felületes, ötletszerű vizsgálódás. Még a legjobb írások szerzői is elfeledkeznek gyakran arról, hogy az életmű vagy az egyes művek elemzése adta érvényes megállapításaik, helytálló gondolataik mögé felsorakoztassák a kor, az életmű, az egyes művek bizonyító konkrét tényeit, összefüggéseit.

Lehet, hogy Kovács Sándor Iván, a Váci Mihályról szóló kismonográfia szerzője — lévén elsődlegesen a régi magyar irodalom szakembere — minden vitázó szándék nélkül kívánta alkalmazni az elmúlt korok irodalmának kutatásában bevált, elengedhetetlenül szükséges módszereket. Könyve azonban, akarva-akaratlanul, élesen polemizáló munkává vált. Tegyük hozzá mindjárt, hogy amíg pontos térképe, a Váci-életművet kötetéről kötetre, ciklusról ciklusra, versről versre vizsgál-